

9 april 1943 i Kringkastingen

STATSMINISTEREN
Arkiv

I dag har Norge vært i krig i tre år. Vi hadde levet i fred i mere enn hundre år, og vi var bedre rustet til fredens enn til krigens gjerning. De tre årene som har gått har brakt det norske folk store lidelser og savn, men det har også gjennom sin kamp hjemme og ute bevist sin rett til å leve som en fri og selvstendig nasjon.

Da tyskerne overfalt oss natten til den 9 april for 3 år siden, fortalte de oss at de kom som venner. Snart viste herjede bygder og brente byer hva slags vennskap det var. Den første sommeren, etter at vi var blitt nødt til å oppgi den militære motstand i Norge, lyktes det fienden å skape en viss forvirring, også blandt enkelte gode nordmenn. Men fiendens manøvrer førte ikke fram fordi vårt folk, når det kom til stykket, hadde et sikkert nasjonalt instinkt. Den nasjonale motstand bygget på folkets nedarvede sans for frihet og rett, og den vokste seg så sterk at hele det norske folk nå utgjør én sluttet front.

Etter to måneders krig i Norge forlot Kongen og Regjeringen landet. Det var en tung stund for oss alle. Men vi gjorde det fordi vi mente at det ville være av betydning for Norges stilling både under krigen og i framtiden at den lovlige norske Regjering kunne fortsette å utøve sin myndighet utenfor landets grenser. Det betød

at vårt land fremdeles ble anerkjent som en suveren stat i den frie verden, og at nordmenn utenfor Norge kunne gjøre sin innsats i krigen under vårt eget frie norske flagg.

Regjeringen har nå vært i Storbritannia i snart tre år, og det kan være at mange hjemme vil ha interesse av å vite hva vi har arbeidet med i denne tiden.

Det viste seg snart at Regjeringen fikk mange administrative oppgaver å løse. Først gjaldt det å organisere vår krigsinnsats.

Vår marine hadde et godt grunnlag i de skipene, - med den berømte torpedojageren "Sleipner" i spissen, - som var sluppet ut av Norge etter okkupasjonen. Senere er vår marine blitt sterkt utvidet, og den omfatter nå ca. 60 enheter. Det er mest små skip, men den norske marine gjør en stor positiv innsats i krigen, ikke minst i kampen om Atlanterhavet, som i dag kanskje er det viktigste av alt.

I Canada ble det opprettet en treningsleir for flygere, som ble grunnlaget for gjenreisningen av vårt flygevåpen. Nå deltar norske flygeavdelinger aktivt i luftkrigen, og våre unge flygere har hevdet seg med glans over alt hvor de har vært satt på prøve.

Alt den første sommeren gikk vi i gang med å organisere en hærevdeling i Skotland. Hæren har vært i en mindre gunstig stilling enn de andre våpen fordi den ennå ikke har hatt anledning til å ta

aktiv del i krigen. Mange av våre soldater har nå hatt en ventetid på mere enn to år. Men det er klart at en veltrenet norsk styrke vil spille en stor rolle under gjenerobringen av vårt land. Under en eventuell invasjon av Norge vil storparten av de allierte styrker måtte bestå av britiske eller amerikanske tropper. Det gjelder å organisere våre forholdsvis fåtallige styrker slik at de kan gjøre den størst mulige nytte, og det er derfor særlig viktig å organisere samarbeidet med våre allierte på forhånd.

Det er kjent nok at det er vår handelsflåte som er vår viktigste innsats i krigen. Den er vår stolthet, og det er den som mere enn noe annet gir oss en sterk stilling blandt våre allierte.

Handelsflåten administreres som kjent av Nortraship på Regjeringens vegne, og sjømannsorganisasjonene varetar sjöfolkernes interesser.

Regjeringen har helt fra først av sett det som en særlig viktig oppgave å sørge for å gjøre livet så levelig som mulig for de 25-30,000 norske sjöfolk, som betyr så meget både for oss og for våre allierte under denne krigen. De er skilt fra sine familier og sine hjem, og de har et farlig og nerveslitende arbeid og står på en utsatt post. Vi har derfor i samarbeid med Nortraship og sjömannsorganisasjonene organisert et omfattende sosialt arbeid til fordel

for sjöfolkene. Det er opprettet sjömannshjem, organisert syke- og ulykkestrygd og opprettet legekontorer, sykehus og feriehjem. Det er videre satt i gang skoler og kurser av forskjellig slag som kan gi våre dyktige sjöfolk en videregående fagutdannelse. Regjeringen har også sørget for at Sjömannsmisjonen kan drive sitt arbeid og holde sine stasjoner i drift, ved å bevilge de midler som den för krigens mottok fra misjonens hovedstyre i Bergen.

Vi har oppnådd egen jurisdiksjon for våre sjöfolk i Storbritannia. Det er naturligvis en stor fordel for de norske sjöfolk, som av en eller annen grunn er kommet i konflikt med lover eller reglementer, - det er heldigvis ikke mange av dem, ^{at de} ~~vi~~ kan få sin sak pådömt ved norske domstoler.

Men arbeidet for sjöfolkene er ikke vår eneste sosiale oppgave. Så langt det står til oss skal ingen landsmann her ute lide uforskyldt nöd.

Mange norske barn er sammen med sine foreldre kommet over til Storbritannia, og omlag loo av dem er i skolepliktig alder. Regjeringen har sett det som sin plikt å sørge for at disse opplæres og oppdras som nordmenn. Den har derfor opprettet skoler, hvor undervisningen foregår etter planene for norske folkeskoler. - Da livet i storbyene skaper problemer for barn fra bygdene og

småbyene, er storparten av dem samlet i en internatskole ute på landsbygden, hvor de ved siden av undervisningen får god og sund forpleining.

En av våre viktigste oppgaver er å sørge så godt som mulig for nordmenn i Sverige. Den norske ungdommen som er kommet til Sverige, står i en vanskelig stilling. Den har bare ett ønske: Det er å få anledning til å slutte seg til våre vepnede styrker eller til handelsflåten for å delta i kampen for Norges frigjørelse. Men veien har dessverre vært stengt for de fleste. Det skyldes forhold som vi ikke er herre over, og det er umulig å si mere om dette nå. Men jeg håper at det, når historien om dette en gang skal skrives, vil bli klart at Regjeringen har gjort sitt ytterste på dette område.- Regjeringen har skaffet flyktningene underhold, og den har gjennom sine tjenestemenn i Sverige og i samarbeid med flyktningene selv, søkt å skaffe flest mulig adgang til arbeid eller utdanning.

Jeg vil takke de svenske myndigheter for den velvilje de har vist mot nordmenn i denne tid, og jeg sender en hilsen og takk til alle de kretser i Sverige som har vist vennskap mot våre landsmenn og sympati for vår sak. Det har imidlertid vært en stor tilfretsstillelse for Regjeringen at den norske Stat selv har vært i

stand til å finansiere arbeidet for våre flyktninger i Sverige. Ingen skal si at våre landsmenn ligger fremmede til byrde.

Vi må også forberede oss på framtiden. Jeg tenker her først og fremst på den tid som vi håper ikke er langt borte, da vårt land skal erobres tilbake igjen. Vi må på forhånd sikre oss at de befri-
de deler av landet så snart som mulig kan gå over til sivil norsk administrasjon. Vi må også forberede oppgjøret med forræderne og de stripete. Vi ønsker alle at dette oppgjøret skal foregå i ordne-
de rettslige former. Videre må vi på forhånd være klar over hvorle-
des vi skal opphøve de utallige rettsstridige forordninger som tyskerne har utstedt, og hvorledes vi best kan råde bot på all den skade som deres overgrep har voldt. Alt dette krever et betydelig juridisk og administrativt forarbeid. Vi kan ikke vente med det, for mange av disse spørsmålene vil melde seg i samme øyeblikk som den første allierte soldat setter foten på norsk grunn.

Men det vi først og fremst tenker på når det gjelder fram-
tiden er forsyningene. Vi vet at vi kommer hjem til et utplyndret og forarmet land. Vår første oppgave blir å sørge for at det i for-
bindelse med gjenerobringen kan føres mat, klær og sko til landet, så vi med en gang kan avhjelpe den værste nød.

Vi må også gjøre alt som står i vår makt for å unngå sosialt og økonomisk kaos i overgangstiden. Det vil bli nok arbeid i Norge

etter krigen, og vi må aldri mere oppleve at tusener og titusener av arbeidsvillige nordmenn skal være uten beskjeftigelse. Men overgangstiden kan bli vanskelig, - man behøver bare å tenke på alle de nordmenn som nå nødtvungent arbeider på tyske anlegg. Vi må ha en plan ferdig for overgangstiden, og vi må sørge for at vårt næringsliv så snart som råd er kan få de nødvendige råvarer og produksjonsmidler. Hva det siste angår, så er det tatt hensyn både til industriens, landbrukets og våre fiskeres behov. Forsynings- og gjenreisnings-spørsmålene er for en stor del inter-allierte problemer, og den norske Regjering er derfor representert i de internasjonale komiteer og på de konferanser som behandler disse spørsmål.

Vår utenrikspolitikk er kanskje viktigere i dag enn noen gang tidligere i vår historie. Jeg skal ikke her komme inn på alle de spørsmål som reiser seg i denne forbindelse. Vi er alle klar over at vi ikke kan stå alene i framtiden, og vi ønsker både et fortsatt samarbeid med våre allierte og et nært samarbeid med de andre nordiske folk. Formene for dette samarbeid kan ikke fastslåes nå. Men jeg tror ikke Norge vil oppgi sin stilling blandt de forente nasjoner for å vende tilbake til den gamle nøytralitets-politikken.

Vi kan trygt si at Norge har et godt navn i verden i dag. Det skyldes motstanden hjemme og vår krigsinnsats ute. Vi har

bygget opp en omfattende informasjonstjeneste for å gjøre denne innsats kjent blandt våre allierte og i de nøytrale land. Det er få ting som gleder meg mere enn å se uttalelser i aviser og tidskrifter i hele den frie verden som forteller om beundring for det norske folk og dets kamp.

Det har vært av stor betydning for Norges stilling ute at vi har vært i stand til å finansiere hele vårt arbeid ved hjelp av våre egne midler, og at vi endog har vært i stand til å holde vedlike våre utenlandske lån. Grunnlaget for våre finanser er naturligvis inntektene av handelsflåten. Men det ville være en misforståelse å tro at Regjeringen har brukt opp disse inntektene. Vi har hittil bare brukt den del av overskuddet som svarer til hva skipsfarten för krigen ville betalt i skatter og avgifter. Gullbeholdningen har vi ikke rört.

- - - - -
Jeg har villet gi denne oversikten over de oppgaver som Regjeringen har arbeidet med i de tre årene som er gått.

Jeg vil gjerne benytte anledningen til å rette en takk til Regjeringens tjenestemenn, både til de ganske få som fulgte oss ut av landet den gang det kunne se håplöst ut, og til de dyktige folk som er kommet senere, og som bl.a. har brakt oss verdifulle impulser hjemmefra. Denne takk retter jeg også til den som arbeider utenfor

Storbritannia, ikke minst til våre tjenestemenn i Sverige, som på mange måter har en særlig krevende oppgave.

I disse tre årene, mens vi har arbeidet her ute, har den "nye orden" herjet hjemme. Den "nye orden" - det betyr utplyndring, løgn og terror. Det siste er at frie norske arbeidere blir tvangs-utskrevet til å arbeide for tyskerne. Fienden bruker en liten klikk som er hentet fra nasjonens bunnfall som sine reiskaper, og ordet quislinger er i alle sprog blitt betegnelsen på den som forråder sitt land og går i fiendens tjeneste. Aldri før har et lite, demokratisk folk vært utsatt for en så grusom og nederdraktig undertrykkelse.

Ja, det er i sannhet hårde tider for det norske folk. Men det er også en stor tid i vårt folks historie. Undertrykkelsen har utløst en motstand som har sveiset alle nordmenn sammen, og som med rette har vakt hele verdens beundring. Det som særlig har gledet oss her ute, har vært at denne motstanden omfatter hele folket, - nordmenn av alle samfunnslag og i alle deler av vårt vidstrakte land. Det har også gledet oss at ingen har latt seg forlede til uoverlagte og desperate handlinger, selv om fristelsen må være stor.

I dag, - etter tre års krig, - vil vi minnes alle dem som gav sitt liv for fedrelandet, - de som er falt som stridende, sjöfolkene, og alle de gode nordmenn som er blitt henrettet eller er pint

i hjel i fengslene. Våre tanker går til de tusener som vansmekter i tukthus og konsentrasjonsleirer, og til alle dem som sitter igjen og bare kan vente. Vi har alle slekt og venner blandt dem, og våre tanker er med dem dag og natt, så sant som vi selv har rötter i norsk jord.

Det er ikke Regjeringens oppgave å bestemme etter hvilke linjer Norge skal styres i framtiden. Det vi kan gjøre, er å være med å forberede gjenreisningen så langt det lar seg gjøre her ute. Så snart landet er blitt fritt igjen, vil Regjeringen innlevere sin avskjedsansökning til Kongen, og vi håper at det deretter vil bli dannet en samlings-regjering med det bredest mulige grunnlag i folket.

Vi har vel alle et bilde av framtidens Norge i vårt sinn, - et land, hvor et fritt folk kan leve i gode og jevne kår.

Og en ting er sikkert: Framtidens Norge vil bygge på folkestyrets faste og prøvede grunn.
